

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félvre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Miért vagyunk mi protestánsok?

Bizonyítani sem kell, hogy a katholicismusban minden korban azon szívós reményre akadunk, miszerint be fog következni amaz időpont, melyben a protestantismus magában széthullva, csoportonként visszatér az egyedül idvezítő egyház kebelébe. Mutatta ezt az utolsó concilium alkalmával a pápának ez iránt hozzánk intézett atyai invitálása és tanuskodik e mellett az épen most Némethonban megindított „Ut omnes unum“ című új egyházi lap, melynek célja a katholicismust a protestantismussal kibékíteni, egyesíteni. Magok a szabadelvű katólikusok sem válhatnak meg e reménytől. — Albach a híres ferenczrendű prédikátor, ki nagyhatású egyházi beszédeit jó részben prot. egyházi szónokok, jelesen Reinhard dolgozatai nyomán készítette, egy alkalommal azon véleménynek adott kifejezést, miszerint igen kár, hogy a protestantismus, melynek az emberiség művelődése körül kétségkívül nagy érdemei vannak, összetartóbb szervezettel és egyöntetűbb hittani rendszerrel nem bír, miután határtalan önkormányzatánál és szabad vizsgálódási elvénél fogva okvetlenül a számtalan sectákba való széthullásnak van kitéve. Bernben meg a minap Hyacinth, egy a szabadelvű katólikusoknak tartott predikációban kijelentette, hogy nincs szándéka a protestánsokkal egyesülni, mivel biztosan hiszi, hogy azok is visszatérnek az igaz katholicismus kebelébe.

De legyünk őszinték! közöttünk is sok csüggedő lélek van, mely a felett aggódik, hogy a protestantismus, melyben a mindinkább terjedő egyháziatlanság miatti panasz mindig hangosabban felszólal, csakugyan hanyatlásnak indult és maholnap megszűnik létezni. Mindazáltal hű sáfárai lévén a reájok bizottakban, sietnek hangoztatni, hogy minket e veszélytől nem menthet meg más, mint elődeink hitéhez való feltétlen és őszinte visszatérés és szigorú egyházi fegyelem.

Kétséget nem szenved, hogy azok, kik közü-

lünk így vélekednek és ezt tanácsolják, hiteős, tiszteletre méltó oszlopai vagy az ágostai, vagy a helvét hitvallású egyháznak, és tekintetbe véve a multat, senkinek sem áll jogában, álláspontjuk helyességét tagadni. Azonban némi tekintetben más alakot ölt az ügy, ha a jövőt vesszük szemügyre. A prot. haladás híveinek ugyanis meggyőződésük az, hogy a protestantismus minden kebelében szülemelő árnyképek mellett, távolról sem indult még felozlása felé s hogy bajai orvoslása végett korántsem kell visszatérni az eddigi elkülönített hitfelekezeti szigorhoz. Sőt ellenkezőleg, csak akkor teljesítheti rendeltetését, ha kibontakozva a szigorú confessionalis-musból, saját határai között létrehozza az egyesülést. Ezek, bizva a szellemi fejlődés hatalmában, bizton várják, hogy a protestantismus lassanként eltávolítja azon váltani nehézségeket, melyeknél fogva az még mindig két külön egyházra van oszolva, és egyedül ahoz fűzik azon reményüket, hogy a jelenlegi világnézetek vallási felfogásainkban is érvényre fogja juttatni annyira, hogy a theologia nem fog többé folytonos harcban állani a más térű, megpihenés nélkül előre haladó tudományokkal.

Meg kell engedni, hogy e várakozás és remény nem alapszanak pusztán kedvencz képzelmenyen. A ki elfogulatlanul visszatekint a legközelebbi múlt három, négy évtizedre, akaratlanul kénytelen bevallani, hogy egyházi életünknek oly mozzanatai vannak, melyek a gondolkodót a jelzett várakozásra és reményre feljogosítják. Egy némely erre vonatkozó bizonyíték közkézen forog. Nézzük csak egyházi lapjaink címeit akár külföldön, akár idehazánálunk. Csak egy párt idézünk példaképen: „*Berliner Protestantische Kirchenzeitung*,“ „*Österreichischer Protestant*,“ „*Prot. Egyházi és Iskolai Lap*,“ „*Protestáns Hetilap*,“ „*Magyar Prot. Egyházi és Iskolai Figyelő*.“ Nemde szembeszökő, hogy itt nincs többé szó ágost. vagy helv. hitv. kizárólagosságról, hanem érezvén, a katholicismus elleni közös ellentétünket, majdnem ösztönszerűleg a „*protestáns*“ szóra fektetjük a hangsúlyt, ki akarván emelni, hogy

mi egyházi téren minden *hierarchiai* vagy *theokratiai* törekvések ellen válllvetve és egyértelműleg tiltakozunk!

Nevezetes és a reformációi egyházakra nézve igen örvendetes haladás ez, mely legjelentékenyebb kifejezését Dr. Schweizer Sándor a híres zürichi theologiai tanár hittani műveiben találta. — Midőn Schweizer 1844-ben „*Die Glaubenslehre der evangelisch-reformirten Kirche*“ című művét kiadta, még szigorúan a reform. egyház alapján állt, és e művének előszavában kiemeli, hogy ámbár a reform. dogmatika száz év óta újra átdolgozva nem lett, még is jog van, hogy tekintetbe vétessék, mert a Lutheránusok e téren igen tevékenyek. Hase „*Hutterus redivivus*“-a, Schmidt H. „*Dogmatik der evang. Kirche*“ című műve által épen akkor frissítették fel a lutheránus hittant. Szükségesnek találta tehát, a református egyháznak hittani rendszerét és egyházi tanfogalmait mint szerves, következetes egészet összeállítani. Azonban egy 19 évi, gyorsan elüti időszak oly kitűnő theologusban is, mint Schweizer, uagy változást idézett elő. 1863-ban ismét megjelent tőle egy hittani mű. Ennek a címe már így hangzik: „*Die christliche Glaubenslehre nach protestantischen Grundsätzen*“;“ előszavában most azon meggyőződésnek ad kifejezést, hogy mi minden dogmatikából kinőttünk, miért is törekvése oly hittant nyújtani, mely az egyház tantételeiről szóló tudománytól egészen különböző. Ő ugyan az emberiség oly erkölcsiségében, mely a keresztyén valláson nem alapszik, nem hihet, de még is azon nézetben van, hogy az erkölcsiség dogmatikailag, többé nem vezényelhető! E művének első fejezetében aztán kifejti, *miszerint az evangelikus protestantismusban érelődő unio első sorban azon mindkét felekezetben létező közös körülményből származik, hogy a hierarchico-papistikus catholicismus és a skeptikus hitetlenség ellen protestál.*

Ezen tiltakozás tehát a protestantismusnak hivatása. *Ezért vagyunk mi protestánsok.*

Gyönyörű, elragadó és ékes szavakkal ecseteli eme hivatásunkat Weiss F. G. Adolf egy „*Warum sind wir Protestanten*“ című, mult évi okt. 15-én a gráci prot. egylet ülésében tartott, és az „*Osterreichischer Protestant*“ mult évi 22-ik számában közölt felolvasásában, melynek címét és tartalmának egy részét e cikkem számára kölcsönöztem.

Weiss kiemeli, hogy eme kérdésnek felvetése: „*Miért vagyunk mi protestánsok?*“ korántsem akar lenni kirándulás a theologia mezejére, mert hiszen a theologia a valláshoz átalában és egy meghatáro-

zott hitfelekezet szellemi és erkölcsi tartalmához különösen épen úgy viszonylik, mint a költészettan a költészethez stb. Hozzá teszi, hogy a vallásos irány értéke ama *szellemben* rejlik, melyből eredett és melytől át van hatva, és azon *képességben*, az emberek szellemi és erkölcsi szükségéit kielégíteni, az emberekre nemesítőleg hatni és a tudomány kétségbevonhatlan igazságaihoz símulni. Keményen ostorozza azon modern tévedést, mely a vallást feleslegesnek tartja s azt gondolja, hogy az csak a kegyetes phantasiának szüleménye. Teszi ezt azért, mert be kell ismerni, hogy minden a tudomány óriási haladása iránti tisztelet mellett egész bátorsággal állítani lehet, hogy eme haladás minket bensőleg boldogokká tenni s lelkünk szükségéit kielégíteni nem képes, és hogy az Isten és vallás nélküli modern kultura okvetlenül azon utra téved, melyen a görög-római kultura közel két ezer év előtt azon posványba merült el, melyből az európai emberiséget csak a keresztyénség mentette ki.

Bierbrunner Gusztáv.

(Vége köv.)

A miniszter gymnáziumi tanterve.

(Levelek a szerkesztőhöz.)

I. Levél.

Kedves barátom! Lapod ez évi két első számában találom a prot. tanáregylet központi bizottságának véleményét a 17,630. sz. a kibocsátott miniszteri gymnázialis tanterv felett s egyuttal a felhívást az egylet tagjaihoz, hogy mondják el véleményüket ugyan e tárgyban, a végből: „hogy a központi bizottság a beérkezendő nyilatkozatokhoz képest állítsa össze az egyesületnek a tanterv ügyében nyilvánítandó véleményét.“

E felhívás annál érezhetőbb köteleességet ró rám, igénytelen nézeteim elmondására, mert — szives elnézése-tekéből — egyesületünk *bizottságának* én is tagja vagyok. De egyuttal azon reám nézve épen nem hizelgő helyzetben vagyok, hogy felfogásom — tán félreértésből? tán vérmérsékletből? — egészen eltérő a központi bizottság mindig nagyra-becsült véleményétől.

Belátva tehát, hogy oly dissonantiák megoldására, sőt csak felvételére is, minő a központi bizottság véleménye, s az általam részletezendő érvek (?) közt van, egy-egy testület ritkán, a sajtó pedig mindenkoron alkalmas: neked, lapodnak mondom el nézeteimet e tárgy felől. A katolikus egyház oly eszélyesen formált szabványai az örök ellenmondás ügyvédének is szavat adnak a szentté tétel alkalmán. — A közműveltségre szorosan tartozó gymnáziumi tanterv megállapításakor nem volna-e helye a kifogás meghallgatásának?

Tulajdonképeni eltérésem a központi bizottságtól, véleményének 1-ső pontjában sarkallik. Azt mondja nevezett első pont: „arra kell törekednünk, hogy az egynemű tanintézetek közt az összhangzatot lehetőleg elősegítsük“ s ezt az által véli elérendőnek, „hogy egy vagy más mellékes

tekintetből ne tegyünk semmi oly intézkedést, mely tanítványaink bizonyítványainak értékét az állami gymnáziumok előtt csak némi részben is csökkenthetné s az egyik tanintézetből a másikba való átlépést az ezt tenni szándékozóra nézve nehezíthetné.“ Végeredményként pedig kimondja, „hogyan fogva az állami új tantervnek mindazon részét, mely nemzeti és felekezeti érdekeinkkel s tanügyi irányelveinkkel nem ellenkezik, el kell fogadnunk még akkor is, ha talán eddigi gyakorlatunkkal, különleges viszonyainkkal, egyik vagy másik iskolánk helyi érdekeivel s épen mindnyájunk véleményével nem hangzanék egészen össze. Lám már Molnár Aladár megmondta: „Midőn ily nagy érdek forog kockán, vajjon nem kell-e az előtt eltűnni a partikuláris tekinteteknek és a helyi érzékenységek.“

Molnár nem tantervet készített; idézett szavai csupán a javaslatát által célba vett reformokra vonatkoznak, a melyekhez hozzászámítaná-e a miniszterium legújabb gymnázialis tantervét? az az ő titka.

Maradjunk a dolognál s ez az, hogy a központi bizottság a hazai összes gymnáziumokat a tanterv tekintetében összehangzóknak kívánja s ezen „lehetőség“ valósítandó összhang alaphatásának a miniszter által kiadott tantervet tekintí, melyhez valamennyi gymnáziumunknak alkalmazkodni „kell.“

E kategorikus imperatívus hatalmi szavát két érvel támogatja a központi bizottság, 1-ször, hogy csak ez összhang mellett változtathatnak iskolát növendékeink; 2-ször, hogy tanítványaink bizonyítványának értéke csak e föltétel mellett nem csökken az állami gymnáziumok előtt.

Azt mondhatnám az első érvelre, hát ne csere-beréljék a tanítványok az intézeteket, vagyis hogy a tanítványok szülőinek esetleges átköltözéséből eredő változtatások eltűnő csekély %-ja, elegendő ok-e a kívánt nagy okozathoz? — Viszont a második érvel sem találok elég meggyőzőnek a kívánt egyformásítás túlmerész céljára; mert minden tantervtérítés mellett is, ha meg leend intézetünknek belértéke, e becs a bizonyítványokból sem fog kivészni.

S miért épen nekünk protestánsoknak oly élére állítani, ez állami tanterv utánzására kényszerítő „kell“-t? — Miért legyünk miniszteriebbek a miniszternél?

Először is a szóban forgó tanterv nem egyéb rendeletnél, kiadva az állam közvetlen felügyelete alatt álló gymnáziumok használatára.

Másodszor, vajjon hányadik már e tanterv, mely a miniszteri irószobából kikerülve előzőinek sorsára juthat?

Harmadszor, kívánja-e maga a miniszter e túlbuzgóságot a mi részünkről is? Mondják, hogy bele sem akarja foglalni készülő törvényjavaslatába, úgy gondolkozván, hogy csak a keret (mit Molnár is készített) való törvénybe, de nem a tanterv.

Nem annyira liberálitást látok én a miniszter e szándékában, mint inkább nyílt felismerését annak a ténynek, hogy a középiskolának épen a tantervre vonatkozó kérdése jutott legkevésbé biztos megállapodásra. Nem akar hát, mert nem akarhat elébe vágni az önsebeit önerején gyógyítgató emberi értelemnek.

Am állapotassék meg tehát ama keret, melyen belül a középiskolai oktatás mozogni hivatva van, mint ezt az 1790.9.1. törvény is tevő, mint ezt a protestáns egyház tenni

most akarja, de az oktatás legszabadabb, mert közvetlen az értelem és szívre vonatkozó része ne köttessék le holt paragrafusok által.

Száz szónak is egy a vége, veted ellen édes barátom, mert ha a miniszter által kiadott tanterv jó, te nem viszed odáig protestantismusodat, hogy a jót, kivált ha jobbat csinálni sem tudunk. el ne fogadd csak azért, mert a minisztertől jött.

Szent a béke köztünk e feltétel alatt. Azt kellene tehát első sorban megtudnunk jó-e a miniszteri tanterv, oly jó-e, hogy utánzásra érdemes? Így már felelhetünk a kérdésre, veszélyeztetése nélkül szabadságunknak, értelmünknek.

Megvallom neked — noha babonásnak tartás érte — az előjelek sem kedvezők a miniszteri tanterv jószágára nézve.

Még a múlt nyár derakán látott napvilágot e tanterv s azon pontosságról, melylyel tantervet, átmeneti intézkedéseket, osztályok szerinti egybeállítást végrehajt, azt hinnéd, hogy no most valahára kész dologgal állunk szemben. Dehogy. Elő fogom adni, mily radikális módosításokat vesz célba e terv, a nélkül, hogy céljainak okát csak egy szóval is indokolná. A mit úgy hívják, hogy „indokolás“ — tudtommal máig napvilágot nem látott. Én nem győzöm eléggé kifejezni rokonszenveimet azon állami gymnáziumi kollégám iránt, kinek már e folyó tanévben rá kellett lépni az ösvényre, melyet a miniszteri tanterv kiszab, a nélkül, hogy megmondták volna neki, miért kell szakítani az eddig tapasztalt országuttal, mi csillag vezérli új ösvényén.

A mi még keservesebbé teszi a dolgot, egy magán vállalatú „tudományos és közoktatási folyóiratban“ „Utasító észrevételek“ jelennek meg „gymnáziumaink új szervezéséhez“ — szintén már 6 számon keresztül, nem tudni kitől, nem tudni kinek tekintélyére. Szabad-e az állami gymn. tanárnak ez „észrevételekhez“ alkalmazkodni, melyekben a „némileg“, az „aligha nem“, a „majdnem“, a „bizonyos mértékben“, a „nagyobb részt“, a „habár nem kizárólagosan“ stb. jelzők bómértékű használata egy ideologra vallanak, ki Göthe mondását választhatá jelszavul: „Nach einem selbstgesteckten Ziel, mit holdem Irren hinzuschweifen.“

Azt mondod, hogy ne keverjek oda nem tartozó dolgokat a tanterv bírálatába; ott van a miniszterialis „gymnáziumi tanítás terve“, szóljak magához a tárgyhoz, ha tudok. Jól van, megfogadom szód. Első kifogásom a miniszteri tanterv ellen a nyelvek tervezett tanítására, vagyis inkább azon könnyelműségre vonatkozik, melylyel a nyelvek tanításának módszerét ez új tanterv fölcsereéli.

Hogy megértsd gondolatomat, kénytelen vagyok a miniszteri legújabb tanterv kelte előtti időkre, majd egy évtizedre visszatekinteni. Bizonyosan emlékezel rá, hogy a lefolyt évtized elején szándékolt középiskolai reform a nyelvek tanításának kérdésén feneklett meg. — A tény az volt, hogy a nyelvek tanítása nem mutatott annyi sikert, a mennyit a ráfordított erő s idő után várni lehetett volna. Nyelv és irodalom — kivált a klasszikusok — tanítása tekintetén pedig addig gymnáziumi alapnak, az alap sikertelenségével az egész gymnázium célja, tantárgyai illetékessége, a tanítás módszere mind, mind kérdés alá jöttek. Voltak indítványok pro et contra. A miniszter ingadozott, majd hogy külföldi zakértökhöz nem fordult, mintha a soroksári gát lerontása

lett volna szóban. Valóban oda is fordult. Müller Miksa küldött tanácsokat, de ezekkel a miniszter nem mert mit csinálni; hagyta tehát aludni a dolgot, legfőlegb egy-egy szabályrendelettel adott kifejezést duzzogásának.

Az akkori vitáknak legnevezetesebb tüneménye Salamon Ferencz „közoktatásunk reformja“ volt. De ezzel ép oly kevésbé tudott mit csinálni a miniszter, mint Müller tanácsaival. Hagyta tehát ezt is, hadd legyen ideje — gondolható — tanári közvéleményünknek az érlelődésre.

Megtörtént, t. i. az érlelődés; azonban ez még nem egy az érettséggel. Mindegy; ég és föld a különbség a miniszter régi és mostani tervezgetései közt.

Tekints barátom a tantervre s észreveszed, hogy Salamon Ferencz eszméi a nyelvtanításra vonatkozólag diadal-maskodni készülnek. A nyelvtanítás ez új tantervben mindenütt „olvasó könyveken“ és nem nyelvtanokon indul meg; a hajdani grammatizáló alapról át lett téve az irodalmi alapra.

Kell-e neked magyaráznom, hogy mit jelent e változtatás? Azt jelenti, hogy latin, görög, német, magyar nyelv tanárának nem lesz többé kezében nyelvtan, előre megcsinált, s lapszámra „fölhagyható“ szabályokkal, melyeket a tanulónak otthon be kellett „vágni“ s aztán az iskolában „felmondani.“ Azt jelenti, hogy tanár, tanuló együtt fáradozva a tanórán, az olvasmányok után csinálják meg a nyelvtant. Ez meg azt jelenti, hogy a nyelvtényeket ugyancsak szemügyre kell ám venni minden tanulónak, hogy belátással csinálhasson belőle szabályt. Ez viszont csak úgy történhetik meg, ha a tanár szakadatlan ellenőrzése, éber figyelme jelen van minden nyelvténynél, minden tanítványnál.

Azt mondod, hogy mindezt tudod, sőt több: helyesnek találod. Annak találom én is. De most figyelj. A miniszter egy oly elvet, a mely ellen teoriában nem szólhatunk, egy csapásra át visz, s meg akar valósítani a gyakorlati életben, a nélkül, hogy a siker kezességének birtokában volna. Az a vádam, hogy az öntanulásban a kisebb körre, néhány tanítványra vonatkozó oktatásban helyesnek bizonyult elvet könnyelműen a legtágasb körü intézetekre a felügyelete alatti gymnáziumokra átvizsi, a nélkül, hogy alkalmazását ily intézetekben eleve megpróbálta volna.

Gondold meg már most, hogy a gyakorlatban miféle tényezők előtt fogunk állni. A miniszter dekretált egy elvet, az eddigitől eltérőt, vele szembeszököt; módjában volt, megtehette. De megteheti-e ugyanazt az elv végrehajtóival, a professorokkal. Ne mondják, hogy furcsa lény az a tanár. Én tőle sem kívánok mást, mint a mit egy más hivatalban levő embertől, t. i. hogy a közönségesen elfogadott legjobb elvek szerint megszerezze a gyakorlatot, routine-t. Tegyük föl, mint ezt fel kell tenni, hogy az ország valamennyi középiskolájának nyelvtanára bizonyos rutinera tett szert a nyelvtanításban a régi elv szerint. Nem azt kérdelem hiszed-e? azt: lehetőnek tartod-e, hogy e routinet fölcserelessen egy másikkal, azzal a melyiknek elvét épen most dekretálták számára Budáról. Sőt tovább megyek. Felteszem, belátja valamennyi nyelvtanár az újabb alkalmaztatni kívánt elv helyesebb voltát s Schopenhauer egész philosophiájával daczolva *akarátát* is az újabb elv szolgálatába hozná. Mit gondolsz képes lesz-e reá? Lesz-e képes arra, hogy kényelmes positióját a „felhagyást“ a „kikérdezést“ bizo-

nyos formulák betanításával járó bravourokat, melyek akár a szemfényvesztésig fokozhatók valának, fölcserelessen azzal a „pepecselő“ eljárással, melyet az új módszer kíván, s a melynek jutalma nem bravourokban, nem szemfényvesztésben, hanem a hálás tanítvány késői önértetében fog nyilvánulni.

Nem barátom, ez nem fog oly könnyedén menni! Azt pedig te sem hiszed, hogy a miniszter azokat a vén professorokat, kik a még vénebb Horac „quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu“-ját megtanulták, az új elv érdekében azonnal nyugdíjazhatná, hogy hozzon helyökre egy új nemzedéket, kiképzettet s mindenben alkalmazást az új elv parancsára.

Tegyük fel, hogy még erre is eltökélné magát a miniszter — elvben. Akkor meg azt kérdezném meg tőle, hogy ő ezt az új elvet, melyet meg akar valósítani, oly könnyűnek tartja-e a megvalósításra. Hisz ez a módszer, melyet eddigi szokásainkkal szembeszökve alkalmazni akar, az inductio-é. — Hát ti azt hiszitek, hogy az inductiv módszer csak olyan csiri-csaré dolog, amire minden ember képes. Én azt látom, hogy még a reáliákban is szerfölött nehéz a jó inductiv eljárás, pedig ott a tények csakugyan kézzel foghatók, s mégis hány ember tudna velök helyesen bánni. Valóban kevés. Hát a nyelvben? Ne felejtjük soha, hogy a nyelv szavaiban fogalmak nyernek kifejezést, fogalmak közt alkalmazni az inductiot végtelenül sikamlósabb dolog, mint egyébütt. Még kevesebb ember lesz rá alkalmas.

Ezzel jár karöltve pedig egy körülmény, melyet szintén a gyakorlat lenne hivatva eldönteni. Előfogom adni, hogy a miniszteri tanterv a többi tantárgyak módszerének is az inductiot fogadta el. S vedd föl már azt, hogy ha a nyelvtanításban az inductiot helytelenül alkalmaztuk, a mi a mostani tanerőkkel matematikai bizonyossággal be fog következni, a többi tantárgyak módszere iránti való érzéket, azt a bizonyos műösztönt, melynek a tanuláznál ki kell fejlődni, alaposan tönkre tettük.

És végy föl még egy körülményt. Vedd föl azt, hogy változott tehát a módszer, de megmaradtak a népesebb osztályok; megmaradt a három idegen nyelv, melyekből más más tanárnak ugyanazon elv szeriut kell csinálni grammatikát, megmaradtak a nyelvek, óraszámuk óriási tömegével alapstudiumoknak a középoktatásban s mondd meg, felmenthető-e az elhamarkodás vádjá alól a miniszter, midőn az „összekülönböző“ dolgokat, gyakorlati próba nélkül kilöki az életbe s alkalmazásukat ráparancsolja engedelmes szolgálóra.

Nem ok nélkül emeltem ki, hogy a reform daczára a nyelvek alapvetőnek maradtak a gymnáziumban, óráik tulnyomó nagy számával, s meg fogják hiúsítani épen az ő érdekökből hozott reformot. Ugyanis e nagy óraszám miatt fenn kell tartani az eddigi rendtartást, melynél fogva osztályonként vagy legfőlegb két osztályonként más-más tanár lesz kénytelen tanítani ugyanazon nyelvet. Az aztán kérdés marad, hogy az inductiv módszer mellett az egymást váltó osztályokban működő különböző tanárok be fogják-e magukat annyira élni egymás módszereibe, hogy a nyelv és irodalom biztos kezelése ne veszélyeztessék. Ez az a mi felett én kételkedem, sőt belátásom szerint az eddigi nyelvtanítás sikertelenségének is e körülmény volt oka. Nem szükség magyaráznom, hogy ez ok hatványozott mérvben

fog működni az új módszer mellett, mert itt már nem a kézi könyv, de teljesen a tanár felfogása, eljárása dönt, az pedig régi igazság, hogy „duo faciunt idem, non est idem.“

Ellenvetted, hogy csináljunk hát szakrendszert le az első osztályig az osztályrendszer helyett. Miért? kérdem, a nyelvek sikeresb tanításáért? — Na már én inkább vezettem magamat, kivált a gymnázium alsóbb osztályaiban nevelés-fegyelmi elvektől, mint a nyelv sikeresebb tanításának állítólagos reményétől. Ez a kettő pedig nyíltan ellenmondásba jő így egymással. Nevelési okok az algymnáziumban osztályrendszert kívánnak, az alapvetőként nagy óraszámmal inditíve tanított nyelvek sikere pedig több osztály növendékének egy tanárra bizását.

Gondold meg a dolgot még egyszer, s ahhoz képest válaszs.

Én úgy látom, hogy a gymnázium sok bajára ez a nyelvtanári reform annyit ér, mint a buddhistának a biblia, a mit neki az angol missionárius ajándékoz. Van mindketőben szent, igaz dolog, de elfogadjuk egyikök sem tud vele mit csinálni.

S téged még mindig ingerel a miniszter tervének utánczása?

Bokor József.

A nagyszalontai egyházmegyéből.

A múlt év nov. 12-én kiválóan nevezetes gyűlése volt N.-Szalontán egyházmegyénknek.

Kiválóan nevezetes volt e gyűlés egy részről azért, mert ekkor lépett nyugalomra Nt. Osváth Imre ur, ki az esperesi pályán 20 hosszú éven keresztül nagy buzgósággal, kitartással, önfeláldozással úgy működött és úgy futott, hogy ha utjában nem kerülhette is ki — mi egy közpályán futónak szinte kikerülhetetlen — a sértő tövisek fájó szúrásait: de az elfogulatlanoknak közbecsülését s elösmérését méltán s jogosan kiérdemelte, nyugodtan mondhatja el Pál apostollal: „Nem vádol engemet az én lelkem“ — és válásunk nagy mesterével: „elvégeztem a dolgot, mely reám bízott.“

Kiválóan nevezetes volt e gyűlés más részről azért, mert ekkor foglalta el az esperesi széket Nagytiszteletű Nagy Dániel komádii lelkész, e. megyei tanácsbíró és főjegyző ur.

Családi körülményeim nem engedték, hogy e gyűlésen személyesen jelen lehettem volna. Nem hozhatok tehát köztudomásra mitsem olyat, a mit a jelenvoltak közül bárki is köztudomásra hozhatott volna, s a mit köztudomásra hozni — szerintem — kegyeletes kötelesség lett volna.

Mínthogy már minden reményemet elvesztettem aziránt, hogy e gyűlésen jelen voltak közül bárki is tudósítást küldjön a „Protestáns Hetilap“ számára: tartozó kötelességet vélek teljesíteni akkor, ha közlöm azon valóban apostoli ihlettséggel irt s kormányzói bölcseséget lehelő körlevelet, melylyel Nagyt. Nagy Dániel esperes ur, hivatala megkezdését a kebelbeli egyházakkal tudatja, köztudomásra hozza:

„Áldás kegyelem és békesség Istentől a mi Atyánktól és az ur Jézus Krisztustól.“

„Egyházmegyénk többsége rendelkezett velem — a lomondás folytán megürült esperesi hivatalt illetőleg — és

én, bár körülményeim több tekintetben ellenkezőre kész-tettek, felajánkoztam annak betöltésére, mert szerintem a mire hivattattunk, abban tőlünk telhetőleg helyt kell állanunk.

Midőn hivatalom megkezdését, a kebelbeli egyházakkal tudatni szerencsém van, kérdem az apostol Pállal: „Elkezdjük-e a mi magunk ajánlását“ — hiszen „a mi ajánló levelünk ti vagytok.“ — Igen, mert nem parancsszóra, nem is mint ismeretlen, hanem egyházaink szabad akarat szerint való szavazataiban nyilvánult bizalom következtében állottam elő

Vajha megfelelnek e bizalomnak.

Megfelelhetek — reményilem — akkor, ha hogy: az egyházak tisztelt képviselői lelkészei s iskolatanítói sekédkezett nyujtandanak buzgó törekvéseben.

Az én főtörekvésem pedig oda irányul, hogy a gondozásom alá bízott egyházakban „mindenek ékesen és jó renddel legyenek.“

Tisztelt lelkésztársaim! Önök e részben a főtényezőök. Hosszas és több oldalról figyelés után szerzett tapasztalat azon meggyőződést tette erőssé bennem, hogy egyházaink — talán a nagyobb s emelkedettebb míveltségű tagokat számlálókát sem véve ki — mint egyházak egész sorsukat nemcsak a szellemi, hanem az anyagi téren is, lelkészükk kezeibe teszik le. Ha virulnak — az öndicséret mellett — lelkészükknek is juttatnak a dicsőségből; ha korhadnak, nehéz helyzetbe jutnak: a lelkész fejére zúg kárhóztató ítéletük egész teljességében.

Mennyiben van, vagy nincs igazuk, arról nincs helyén itt szóllanom, elég az hozzá, hogy így van, s nekünk kell oda munkálnunk, hogy a jobb rész jusson örökségül.

Ne tartsák tehát — kérem — elégnek t. lelkész társaim, hogy hirdetik buzgón az ígét; ne azt sem, hogy kifogástalan példányképek vallás és erkölcs dolgában; ne még azt sem, hogy az iskolákra kiváló gondot fordítanak, hanem legyenek hű ellenőrzői egyházaik anyagi dolgainak is, tanácsadói azok kezelőinek, — de előrelátólag, szelidséggel s javaslólag, nem felejtve, „omne nimium nocet.“

Hogy sok függ az iskolatanítóktól is az egyház külnyugalma s szellemi jóléte eszközzésére, az is tagadhatatlan. Protestáns szervezetünkben egyház és iskola össze vannak forrva; de meg a gyermekek utján mintegy közelebbi érülközésbe jönnek a néppel, mely legféltőbb kincsét bizván reájuk, megkivánja, és jogosan is, hogy neveljék azokat a „tudományban és az Isten beszédének intésében“ ő helyettük atyailag.

Legyenek tehát — ez kérésem a tanító urakhoz — mind az oktatásban szorgalmatosak, mind a néppeli érülközésben tapintatosak, legyenek e mellett lelkészeiknek, mint természetes felsőbbjeiknek, nemcsak az iskolákra vonatkozó, hanem egyéb jó célú törekvéseikben is illő tisztelettel és szeretettel támogatói.

A tisztelt előljárókat pedig arra kérem, hogy szives egyetértésben behivatalnokaikkal és egymás közt — ápolgassák buzgón egyházunkat, mint saját örökségüket, és különösen „becsüljék“ meg s másokkal is becsülésben tartsák azokat, kik közöttük munkálkodnak és előttük járók az Ur

ban és azokat felette nagy szeretetben tartásuk az ő munkájokért.“

Igy bizonynyal teljesülend fentebb érintett főtörekvés, hogy az egyházakban, melyeken az ur — szabad akaratjukban nyilatkoztatván ki magát — vigyázóvá tett, mindenek ékesen és jó renddel legyenek. Teljesülend azon óhajom is, hogy különben is nem sok időre számítható tisztet örömmel és nem bánattal folytatom, viselem.

Ha azonban, mind e mellett is, helyben ki nem egyenlíthető nehézségek merülnének fel, melyeknek elintézése végett hivatalomhoz, s általa az egyházmegyei közgyűléshez kellene fordulniok, legyenek meggyőződve arról, hogy azt mindenkor az igaz ügy megnyerésének biztos bizalmával tehetik.

„Az Ur Jézus kegyelme, az Istennek szerelme és a szent léleknek közösülése legyen mindnyájokkal.“

E körlevélhez bármit adni vagy belőle bármit kihagyni is illetéktelennek, hogy ne mondjam kicsinek tartom magamat. Jól esik azonban lelkemnek, hogy alkalmam van kifejezést adni azon forró óhajásnak, a mi, kétségkívül az egész egyházmegye őszinte óhajása, hogy a körlevél szavai szerint „nem sok időre számítható tisztet“ lankadatlan buzgósággal s közmegelegedés közt legalább is addig viselhesse nagytiszt. Nagy Dániel esperes ur, a meddig azt előde viselte volt.

Ágya, jan. 12. 1880.

Nagy Sándor,
ref. lelkész.

Válasz a „Religió“-nak.

A „Religió“ f. évi 2 ik számában „A katona kötelezettség és a ref. egyház egyetemes konventje“ cím alatt megjelent cikk, erősen kifogásolja a papnövédek katonamentessége tárgyában az országgyűléshez intézett feliratunk azon kifejezését, illetőleg indokolását, „hogy t. i. a gymnázium két felsőbb osztályába járó növendékek, ha sorozás alá esnek és a theologiai tanfolyamra szándékoznak lépni, fölmentessenek a védkötelezettségi tényleges szolgálat alul; ezt azért méltányos és indokolt intézkedésnek kell tartanunk, mert csak ez esetben részesülnek a prot. papnövédek ugyanazon előnyben, melyet a római kath. egyház papnövédekéi folytonosan élveznek. Ugyanis a nevezett egyház szabályzatai alapján már a gymn. 6 osztályát végzett tanulók felvétetnek a papnövédek közé és így ha a hadkötelezettségi életkorukat a gymn. 7. és 8-ik osztályában érik, a tényleges szolgálat alul mind a törvény mind az utasítás értelmében felmentetnek. — Mindezt téves állításnak jelzi s ezután egy hatalmas leczkét tart, elmondván; hogy mily fogalomzavar uralkodhatik ott magáról az egyházzal és hogy mi sem volna óhajandóbb, minthogy prot. atyánkfiai egy kissé több figyelmet fordítanak annak alapos ismeretére, hogy mi a kath. egyház stb.

Legelsőben is vegye tudomásul a „Religió“ igen tisztelt cikkirója, hogy a ref. egyház egyetemes konventje által intézett feliratnak, nagyon biztos és kétségbevonhatlan adatok szolgáltak alapjául, mert ez a papnövédek kifejezés a különböző viszonyokhoz képest nagyon ruganyos természetű s épen ezen ruganyossága okozta, hogy annak köpenyébe épen a római catholicusoknál még a gymn. 2 felsőbb osztályába járó növendékek is, ha a hadkötelezettségi kort elérték, be-

tudtak burkolódní a katonakötelezettségi szolgálat alul fel lettek mentve, mint azt igen sok példa igazolja. Megengedem én, hogy voltak és lehettek oly sorozó bizottságok, melyek előtt az ilyen bizonyítványok, melyeket 7. vagy 8. osztályu gymn. tanulók mint papnövédek mutatnak fel, érvényeseknek el nem ismertettek s épen azért oly intézkedések is tétettek, hogy a 6-ik osztályból csak oly korbelieket vegyenek fel a papnövédek sorába, kik hadkötelezett korba csak akkor jutnak, midőn már tényleg theologusokká lettek, de ez nem mindenütt volt így az országban, a mint azt adatok igazolják.

A mi azon kegyes utasítást illeti, hogy „mi sem volna óhajandóbb, minthogy prot. atyánkfiai egy kissé több figyelmet fordítanak annak alapos ismeretére, hogy mi a kath. egyház“ megjegyzem, hogy teljesen tájékozva vagyunk mi e tekintetben, hanem a róm. kath. egyház hittudósai vannak épen megfordítva, a legmélyebb tájékozatlanságban a protestáns egyházzal, a protestantizmussal, annak lényegéről és mivoltáról. Ugy annyira, hogy ha kezünkbe vesszük a róm. kath. egyházban az e században megjelent dogmatikákat is, a bámulat és csodálkozás fogja el a komolyan gondolkodó olvasót, hogy a tájékozatlanság, tudatlanság vagy roszakarat mondatja-e az írőkkel azon nyilatkozatokat rólunk protestánsokról? Mig ellenben a protestáns irodalom ilyenmü termékei a tudomány és igazság méltóságos hangját mindenütt megtartják, ócsárlások és kisebbitések azokban helyet nem foglalhatnak. Vegyük fel például állításom igazolására a híres Perrone Jánosnak — ki a „Religió“ előtt is tekintély — theologiai felolvasásait, melyeket a nagy híró római Kollegiumban a legujabb időkig tartott. Mily kicsinyléssel szól ezekben a protestáns egyházzal s mily felfogása és nézete lehet a protestantizmusról, midőn azt a tételt állítja fel: „Vel catholici vel rebelles, vel in ecclesia catholica vel in synagoga satanae, vel Christi vel Belial, vel catholica fides vel quodlibet spiritus privati deliramentum omnia contradictoria aequae vera aequae laudanda sunt. Ex his sequitur I.-o quod quicumque protestati sunt adversus ecclesiam catholicam, protestati fuerint adversus veritatem et adversus Deum ipsum. II.-o quod cum protestantismus sit actus rebellionis adversus ecclesiae auctoritatem, quotquot haeretici fuerunt et sunt, totidem fuerint ac sint *protestantes*, ejusdem nempe criminis rei, et ipsis idem conveniat nomen. III.-o quod cum protestantismus vox sit negativa, significans actum protestationis adversus articulos fidei ab ecclesia definitos, fiat ut, quo quis minus credit, seu quo plures articulos rejicit eo magis sit protestans, eique magis conveniat talis denominatio, ita ut perfectus incredulus ac rationalista sit perfectus protestans.“ Beszélhet-e így az, kinek legkisebb fogalma is van a protestantizmusról, annak előállása körülményeiről. De úgy látszik, hogy ily jellemzés csak oly egyén ajkáról jöhet, kinek a vallásról, az emberről is csak homályos és téves nézetei vannak.

Hát midőn még azon tételt sem átalja hangsúlyozni: Quo catholicus innocentioris vitae est, eo tenacius ecclesiae suae adhaeret, et eo magis fluctuat quo inquinatioribus moribus diffuit; e contra quo magis protestans vel sectarius corruptus mente et corde est atque in vitia effusus, tanto est firmior in sua secta: et quo integrioribus moribus praestat, eo magis dubitat de veritate suo sectae ex

ad religionem catholicam accedit. Reánk magyarokra nézve pedig azt az adatot is közli: A multis annis in Hungaria id animadvertitur, quod singulis annis ex frigescentibus catholicis ad religionem protestanticam a 30 ad 40 migrent; contra vero ex protestantibus a 500 ad 600 ad ecclesiam catholicam se conferant; licet prevocati protestantes, ut hoc factum negarent, altum tamen silentium servarunt. Bizonyára az ilyen tudósoknak adja inkább utasításul a „Religio,“ hogy kissé tanulmányozzák, mi a protestantismus, mi a valódi ker. egyház lényege, az igazi keresztyén gondolkodás és eljárás miben áll és mit követel meg. Törüljék ki már tankönyvükből, hogy „tolerantia religiosa est impia et absurda“ és „extra ecclesiam catholicam romanam nulla salus.“

PAPP MIKLÓS

emlékezete.

„Igaz valál, — emléked áldott.“
T o m p a.

Nemcsak azok, kik nagyobb körben, fényes városi gyülekezetekben, mint Urunk szolgálói híven megállották helyüket, betöltötték magasztos hivatásukat, nemcsak azok érdemlik meg, hogy midőn letünve az élet szinpadáról, fölnyílik előttük a halál csendes birodalma: a temetőkert, sírjok mellett az emlékezet szövétnékét gyujtsuk föl, nemes munkáságuk s méltánylásunk jeléül; a kis körben, az egyszerű falusi gyülekezetben helyét híven betöltött Ur szolgálója, épen ugy érdemes arra, hogy sírjára az elismerés virágaiból font koszorút tegyünk — mint ama szerencsésebbek!

„Óh! mert e honban olyan sok jeles:
Sírján ingatja vándor fuvalom,
A feledésnek túske bokrait.“

Egy ily kisebb körben, egy egyszerű falusi kis gyülekezetben nemesen működött Ur-szolgájának sirhalmára óhajtom én letenni e sorok által az elismerés koszoruját.

* * *

Néhai PAPP MIKLÓS született 1816-ban Szabolcs megyébe kebeleztet Nagy-Halász községben, becsületes, istenfélő földmives szülőktől. Tanulmányait Sáros-Patakon elvégezvén: Jármba hozatott akadémikus rektornak, s az itt lakó uri családok szeretetét magának kiérdemelve, itt működött 1847-ig; innen a gazdag jövedelmű börtvényi reform-egyház hívta meg segéd-lelkészül; s itt építve Isten országát 1850-ig a *parasznyai* kisdud. ref. egyház választá el lelkipásztorául; hol élete utolsó napjáig munkálkodék az Ur szőlőjében áldásteljesen. Házassági frigyre lépett 1854-ben lelke forró szerelmével: *Wenczel Sarolta* asszonnyal, kivel a legboldogabb családi életet élte! Utóbbi napjaiban sokat szenvedett komolyan jelentkező betegség miatt, sokat tünődött egyháza, jó neje és saját sorsa fölött, míg végre betegsége aggasztóbb mérvet öltvén, folyó hó 10-én éjjeli 11 órakor jobblétre szenderült, rideg egyedüliségben hagyván hátra kimondhatlanul szeretett nejét. Ő valódi puritán protestáns pap volt. Az egyszerűség és páratlan becsületesség mintaképe. Egész lényét szívjóság jellemzé; az egész ember szív volt! Csendesen, zajtalanul, a világtól észre nem vétetve élt, nem volt a divat embere; apostoli szegénységben és egy-

szerűségben munkálkodott Isten országa érdekében, boldognak érezvén magát, miként az apostolok, kik szegénységükben boldogok valának! Megtett mindent, a mit megtehetett. Bokros érdeme, hogy a *parasznyai* szegény egyházat szétzülleni nem engedé, sőt az alatta virágzásnak örvendett. Az egyház jólétét szem előtt tartván, magtárt alapított; gondos kezelés után a kor igényeinek megfelelő iskola épületet emelt; s hogy az egyháznak tanítója lehessen: szívesség-ből kosztal látta el azt. A *parasznyai* egyház ő neki igen sokat köszönhet. Egyszerű hívei becsülték is az önzetlen keblü jó papot, ki csekély jövedelme filléreiből sokat áldozott az egyház előhaladására.

Csekély jövedelme mellett igen tisztességes házat tartott, vendégeit nyílt szívességgel fogadta; ünnep volt házánál mindannyiszor, valahányszor vendége érkezék; ifjabb paptársait: bennünket szeretettel karolt magához, tudott nélkülözni, tudott tünni, tudott remélni, és a reményben boldog vala! Modora egyszerű, nyájas és előzékeny volt. Ifju kedélyvel volt felruházva, s mindenki örömmel időzött körében. Hazánk egykori koszorus dalmokával: *Tompa Mihálylyal* ifjúkori személyes ösmeretségben, személyes viszonyban lévén, szeretett beszélni a nagy költő diákkori élményeiről, s ez ösmeretségre mindig büszke volt! Ő csak *szeretni* tudott! Hiu álmok soha sem környékezék paptársainak, barátainak, s a vidék előkelő uri családainak becsülését, szeretetét birta mind halálig.

Temetése f. hó 12-én d. u. 2 órakor ment végbe, a hideg idő daczára is nagyszámú nép jelenlétében. A szomszédos falvak lelkészei kivétel nélkül elhozták könycseppjeiket koporsójához; vidékről néhány uri család, ösmerősei is eljöttek megsíratni benne az egyszerű jó öreg papot! A templom nem volt képes befogadni a gyászoló néptömeget. A gyászszertartás lefolyása alatt, daczára a sűrűen hulló hópolyheknek a lelkészi lak udvara is tele volt tisztelőivel. A közfájdalmat a szemekben előcsillámló köny, legigazabban tolmácsolá.

Hamvai fölött óhaja és meghagyása szerint, mátészalkai lelkész: tiszteletes *Papp Arthur* ur, és e szerény sorok írója tolmácsolá a veszteség feletti fájdalmat; áldást kérvén Istentől a nyugvó porokra!

* * *

És most aludd csendesen, zajtalan sirod álmát elköltözött férfit! Jól esett lelkemnek sirhalmod rideg porára tenni e cypruságot.

Kósa Ede,
járomi ref. pap.

Adakozás.

(Folytatás.)

1. A bél-zerindi vízkárosultak nyomora enyhítésére Szent-Péterszeg község egyes lakosainak adakozásából tiszt. Varga Bálint ref. lelkész ur 10 frtot küldött, melynek felerésze az agg lelkészt és tanítót, felerésze pedig a közönséget illeti.

2. A néhai Nyiri Péter esperes emlékére. t. Varga Lajos panyolai ref. lelkész 1 frt; Vadon János panyolai ref. tanító 50 kr; Szentpéterszegről tiszt. Varga Bálint lelkész ur következő adományokat küldte be: a ref. egyház 2 frt, Varga Bálint lelkész 2 frt, Kerek Gyula egyháztanács

jegyzője 1 frt, Szabó Pál fitanító 1 frt, Vámos Lajos leánytanító 1 frt, K. Turzó Imre 2 frt, J. Kun Mihály 50 kr, K. Szepessi Mihály 50 kr. Szepessi J. Mihály 50 kr, Jákó Mihály 20 kr, Barát Bálint 40 kr, R. Szabó Sándor 20 kr, Pásztor Ferencz 50 kr, Bedő András 50 kr, N. Balog Sándor 50 kr, mindnyájan egyháztanácsosok.

Szerkesztő.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Pályázati hirdetés. A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület közgyűlése 14. sz. a. határozatában, egy magát megnevezni nem akaró tanügybarát szivességéből, 100 frankot tűzött ki pályadíjúl aranyban a következő pályakérdésre: „*Minő eszközökkel lehet prot. középiskoláink benső életére hatni, szellemét éleszteni, s a növendékek tanulmányát erkölcsét, jellemét fejleszteni és megerősíteni?* A pályaművek idegen kézzel tisztán leírva, bekötve és jelígyes levéllel ellátva, folyó 1880-ik évi május 1-sőjéig az egyesületi elnökhöz küldendők. Csak egyesületi tagok pályázhatnak. A bírálatról az állandó bizottság gondoskodik. Kedves kötelességemnek tartom e pályázatra ismételve is felhívni tisztelt tagtársaink figyelmét, jól esik kifejezést adnom azon reménynek, hogy az ajánlatot tevő nemes lelkű tanügybarát szíves szándékát óhajtott siker fogja koronázni. Debreczen, 1880. jan. 22. Gergely Károly egyesületi jegyző.

A „központi protestáns társulat“, mely Franciaország evangelizációját tűzte feladatául s különösen a ref. egyház érdekeit mozdítja elő, fenállása óta (1846) az államtól is elismert 42 egyházközséget alapított, mintegy 50 templomot épített, 120 lelkipásztort bocsátott ki és 52 iskolát emelt. Költségvetése 1879-ik évben 225.000 frankot mutat ki. Jelenleg 139 ügynöke, nevelője és könyvtárusítója (colporteur) van. 320 evangelizáló állomást tart fenn, melyek 67. departementban és telepen szétszórva vannak. Mikor lesz már nekünk is ilyen áldásos társulatunk, melyre oly nagy szükségünk volna?

A marseillei község tanács 1879. decz. 12-ik napján az evangyeliomi egyház ügyére igen hátrányos határozatot hozott, a mennyiben az e városbeli protestáns iskolák által eddig élvezett 22000 frank évi segélyt törölte s ezen iskolákat községiékké változtatta.

Mexicóban Toluca városban a múlt év szeptember hava második felében a Diaz presbyteri térítőlelkésztől vezérelt gyülekezet megtámadott; egy férfi megöletett, az utcán fel s alá hurczoltatott s végre egy fára felakasztatott. Hogy a zavarban több egyén öletett-e meg, eddig nincs tudva. Diaz és a baptista lelkész Butler a köztársaság elnökéhez fordultak segélyt és oltalmat kérvén. — Diaz lelkész acapulcói egyházában négy évvel ezelőtt egy megtámadás alkalmával négy egyén öletett meg. A mexicói hitsorsosokról tehát el lehet mondani, hogy nagy veszély, nyomorúság, üldözés közepette élnek; de azt is elmondhatni, hogy prot. országban más hitfelekezetűek ily borzasztó kegyetlenséget nem szenvednek, melylyel csak a vadállatok üldöztetnek.

Szerkesztői kérelem. A „Protestáns Hetilap“ 1880. évi folyamának eddig megjelent számaint olyan igen tisztelt

lelkész stb. uraknak is küldtem, kik a múlt évben előfizetők voltak ugyan, de e folyó évben még sem az előfizetési pénzt meg nem küldték, sem az iránt nem nyilatkoztak, hogy a „Pr. H.“ küldését óhajtják, s a hozzájuk utalt számokat sem küldték vissza. Ezen voít előfizetőimet tisztelettel felkérem, hogy vagy méltóztassanak az előfizetési pénzt beküldeni, vagy a küldés iránt nyilatkozni. Különben természetesen, hogy a kik a lapot vissza nem küldik, ugy tekintetek, hogy azt folytatólag is járítani akarják.

Franciaországban a n e m z e t g y ü l é s b e n több fontos indítványt tettek, melyek bizottságok által tanácskozás alá is vétettek, így p. o. Duvaux azt indítványozta, hogy a táborig lelkészség töröltessék el; míg Martin képviselő a lelkiismeret szabadsága nevében azt követeli, hogy a katonaságnál sem tisztek, sem altisztek, sem közlegények ne kényszeríthetessenek, hogy bármily istenitiszteleti cselekménynél vagy egyházi szertartásnál jelen legyenek. Végre Seignobos képviselő az istenitiszteletek megtartására az egyleti szabadság kiterjesztését kéri. E két utóbbi indítvány igen nagy fontosságú a protestantismus akadálytalan terjedésére. Különben a két első indítványt a köztársaság érdekében is, különösen azért sürgetik, mert tapasztaltatott, hogy a r. kath. papság érülkezése a katonassággal szemben a köztársaságra s a katonai fegyelemre nézve nem épen kedvező.

Mire nem viszi az embereket a gyűlölet? A belga klerikálisok — mint irtuk — excommuniációval s hasonló egyházi büntetésekkel fenyegették azokat, a kik a községi iskoláztatást bármilyen módon elősegítik. S midőn eme fenyegetéseknek sem lett meg egészen kívánt sikere, sőt a pápa sem engedi meg, hogy ez eszközt tovább is használják, elhatározták az ultramontánok, hogy éhség által, illetve a keresetet megtaposása által fogják liberális nézeteikből azokat kigyógyítani, kik gyermekeiket községi iskolába küldik. Mialatt a szigorú tél ezer meg ezer munkást készletlenlégre s a munkahiány folytán az inség növekvőben van, azalatt a klerikálisok jótékonyági striket szerveznek. A lüttichi püspök lapja így kiált fel: „A liberális szegényeknek (t. i. azoknak, kik gyermekeiket állami iskolákba küldik) többé egy fillért, egy kenyérhaját, egy rongyot sem!“ Mint a „National-Zeitung“ írja, Tornauban a klerikális iskolák szegény gyermekei közt ruhákat osztanak ki, de e jótéteményből ki vannak zárva azon szegény gyermekek, kiknek fitestvérei vagy nővérei községi iskolákba járnak. — Antwerpenben egy magas rangú főpap egy szegény asszonynak azt mondá: „Mihelyt gyermekeit a községi iskolából kiveszi, fogok gondoskodni róla, hogy szobáját fűthesse.“ — Ezen főpapoknak is tanulmányozni kellene, hogy melyik a főparancsolat.

A czár nem is ember. Ezt nyilván hirdetik róla a szolgállekek. „Tudják meg a társadalmi rend és béke ellenségei az orosz nép ellenségei — ezt irta a moszkvai merénylet alkalmából egy odessai lap — hogy . . . a mennyei és földi czár . . . testvérek.“ — A „Religió“ után.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatárs: **Tóth Sámuel.**

Debreczen, 1880. nyomtatott Kutas Imre gyorsajtóján.